

ایران و درام نویسان بزرگ جهان

موضوع ها و مضمون های ادبی و تاریخی ایران

در آثار نمایشنامه نویسان معروف جهان

مقدمه:

استاد علی نصیریان
دکتر داریوش مؤدبیان

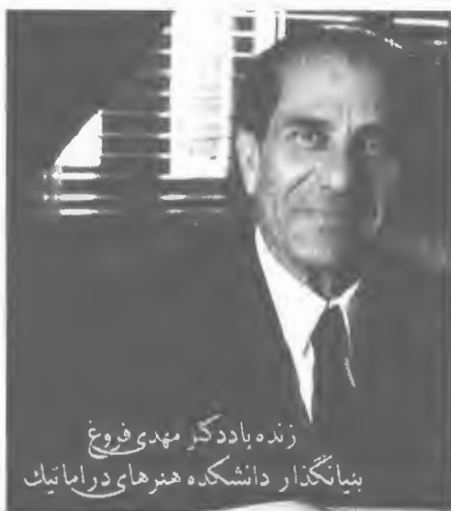
به کوشش:

آذر بیداری

ایران و درام‌نویسان بزرگ جهان

موضوع‌ها و مضمون‌های ادبی و تاریخی ایران
در آثار نمایندگان نویسندگان معروف جهان

دانشکده هنرهای دراماتیک

Faculty of Dramatic Art. F O D A

دانشکده هنرهای دراماتیک
تاسیس ۱۳۴۳ - انحلال ۱۳۵۹

دکتر مهدی فروغ

ایران و درام‌نویسان بزرگ جهان

موضوع‌ها و مضمون‌های ادبی و تاریخی ایران
در آثار نمایندگان نویسان معروف جهان

مقدمه:

استاد علی نصیریان
دکتر داریوش مؤدبیان

به کوشش آذربیداری

انتشارات خجسته

۱۳۹۹

سرشناسه	فروغ، مهدی، ۱۳۸۷-۱۳۹۰.
عنوان و نام پدیدآور	ایران و درام نویسان بزرگ جهان: موضوع ها و مضمون های ادبی و تاریخی ایران در آثار نمایشنامه نویسان معروف جهان / مهدی فروغ؛ به کوشش آذر بیداری؛ مقدمه علی نصیریان، داریوش مؤدبیان.
مشخصات نشر	تهران: خجسته، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری	۱۹۲ ص. ۱۴/۵ × ۲۱/۵ × ۴ م.
فروست	هنز؛ ۷.
شابک	978-964-2975-54-9
وضعیت فهرست نویسی	فیبا
عنوان دیگر	موضوع های و مضمون های ادبی و تاریخی ایران در آثار نمایشنامه نویسان معروف جهان.
موضوع	نمایشنامه فارسی - قرن ۱۴ - تاریخ و نقد - مقاله ها و خطابه ها
موضوع	Persian drama - 20th century - History and criticism - Addresses, essays, lectures
موضوع	نمایشنامه نویسان ایرانی - قرن ۱۴ - تاریخ و نقد - نقد و تفسیر
موضوع	Dramatists, Iranian - 20th century - Criticism and interpretation
موضوع	نمایشنامه - قرن ۲۰ م. - تاریخ و نقد - مقاله ها و خطابه ها
موضوع	Drama - 20th century - History and criticism - Addresses, essays, lectures
موضوع	نمایشنامه نویسان - قرن ۲۰ م. - مقاله ها و خطابه ها
موضوع	Dramatists - 20th century - Addresses, essays, lectures
شناسه افزوده	بیداری، آذر، ۱۳۲۴ - ، گردآورنده.
شناسه افزوده	نصیریان، علی، ۱۳۱۳ - ، مقدمه نویس.
رده بندی کنگره	PIR ۳۸۴۷:
رده بندی دیویی	۸۶۲/۶۲۰۰۹ فا
شماره کتابشناسی ملی	۶۲۴۰۷۴۲:

انتشارات خجسته

دکتر مهدی فروغ

ایران و درام نویسان بزرگ جهان
موضوع ها و مضمون های ادبی و تاریخی ایران
در آثار نمایشنامه نویسان معروف جهان
مقدمه:

استاد علی نصیریان
دکتر داریوش مؤدبیان
به کوشش آذر بیداری
حروفچینی: شبستری
چاپ و صحافی: قشقای
شمارگان: ۵۰۰ نسخه
چاپ اول: ۱۳۹۹

Email: khojasteh_press@yahoo.com

نشانی: خیابان انقلاب، خیابان منیری جاوید (اردیبهشت)، بین خیابان وحید نظری و خیابان روانمهر، بن بست توحید، شماره ۴، واحد ۴، کد پستی: ۱۳۱۴۶۱۵۱۴۷، تلفن: ۶۶۴۶۰۲۸۳، فاکس: ۶۶۹۵۹۹۲۳

فهرست

.....	سخن ناشر	۷
.....	یادداشت استاد علی نصیریان	۱۱
.....	یادداشت استاد داریوش مؤدیان	۱۵
.....	پیشگفتار دکتر مهدی فروغ	۲۷
.....	۱. اسخیلوس و نمایشنامه ایرانیان	۲۹
.....	— مختصری درباره جنگ معروف ایران و یونان	۳۰
.....	— سلطنت داریوش بزرگ	۳۱
.....	— خشایارشا	۳۳
.....	— اسخیلوس و نمایشنامه ایرانیان	۳۶
.....	— تراژدی در یونان قدیم	۳۷
.....	— خصوصیات تراژدی در مکتب کلاسیک یونان	۴۸
.....	— رابطه شعر دراماتیک با شعر کلاسیک	۵۵
.....	— مشکلات اسخیلوس در نوشتن و برگزار کردن نمایشنامه ایرانیان	۶۲
.....	— نویسندگان و شاعران یونان قدیم که درباره ایران	
.....	نمایشنامه نوشته و یا شعر سروده‌اند	۶۷
.....	۲. تئاتر روم قدیم	۶۹
.....	۳. تئاتر انگلستان در سده‌های پانزدهم و شانزدهم	۱۰۷
.....	۴. ژرژ فردریک هندل	۱۵۳
.....	۵. تئاتر فرانسه	۱۷۷

سخن ناشر

کتابی که پیش روی دارید، مجموعه مقالات پیوسته استاد دکتر مهدی فروغ بنیان‌گذار «دانشکده هنرهای دراماتیک»، به نام ایران و درام‌نویسان بزرگ جهان است که در سال‌های ۱۳۵۰-۱۳۴۷، در نوزده شماره ماهنامه هنر و مردم - طبق جدول پیوست - چاپ و منتشر شد.

لازم بود این سلسله مقالات با ارزش به صورت کتابی مستقل در دسترس علاقه‌مندان قرار گیرد.

مقالات، کپی، نسخه‌پردازی، حروفچینی و نمونه‌خوانی و صفحه‌بندی شدند.

متن آماده شده به نظر استاد داریوش مؤدبیان رسید؛ ایشان مراتب را با استاد علی نصیریان در میان گذاشتند. استاد نصیریان، ضمن اظهار خشنودی از این امر، طی مقاله‌ای که ارسال فرمودند، خدمات فرهنگی و هنری استاد دکتر مهدی فروغ را ستودند، که در صفحات بعدی می‌آید.

چون مقالات به صورت پیوسته در ماهنامه هنر و مردم بدون فصل‌بندی و عنوان فصل درج شده بود؛ بنا به رهنمود استاد داریوش مؤدبیان، کتاب فصل‌بندی و برای هر فصل عنوانی انتخاب شد؛ که انجام گردید.

استاد داریوش مؤدبیان نیز برای این کتاب طی مقاله‌ای به شرح شکل‌گیری تئاتر نوین در ایران، و «دانشکده هنرهای دراماتیک» و همچنین شخصیت استاد دکتر مهدی فروغ پرداختند، که خواهد آمد.

* * *

جای آن دارد که از استادان: علی نصیریان، داریوش مؤدبیان که مقاله‌هایشان آگاهی‌بخش علاقه‌مندان به هنرهای هفت‌گانه، تاریخ ادبیات، ادبیات نمایشی و علوم اجتماعی است؛ سپاسگزاری شود. همچنین از آذر بیداری که در شکل‌گیری مقاله‌ها به صورت کتابی مستقل کوشش فراوان داشتند، تشکر می‌گردد.

فروردین ۱۳۹۹

جدول مجموعه مقالات ایران و درام نویسان بزرگ جهان که در نشریه هنر و مردم چاپ شده است

ردیف	شماره یا شماره های مجله	ماه و تاریخ انتشار	شماره صفحات
۱	۷۷-۷۸	اسفند ۱۳۴۷ فروردین ۱۳۴۸	۷-۱۱
۲	۷۹	اردیبهشت ۱۳۴۸	۲-۵
۳	۸۱	تیر ۱۳۴۸	۲-۶
۴	۸۳	شهریور ۱۳۴۸	۲-۷
۵	۸۴	مهر ۱۳۴۸	۲۲-۲۵
۶	۸۵	آبان ۱۳۴۸	۲-۵
۷	۸۶-۸۷	آذر و دی ۱۳۴۸	۱۴-۱۷
۸	۸۸	بهمن ۱۳۴۸	۲-۵
۹	۸۹	اسفند ۱۳۴۸	۲-۶
۱۰	۹۰	فروردین ۱۳۴۹	۲-۵
۱۱	۹۱	اردیبهشت ۱۳۴۹	۲-۵
۱۲	۹۲	خرداد ۱۳۴۹	۲-۵
۱۳	۹۳	تیر ۱۳۴۹	۲-۶
۱۴	۹۵	شهریور ۱۳۴۹	۲-۵
۱۵	۹۶-۹۷	مهر و آبان ۱۳۴۹	۱۵-۱۷
۱۶	۹۸	آذر ۱۳۴۹	۱۰-۱۳
۱۷	۹۹	دی ۱۳۴۹	۱۰-۱۵
۱۸	۱۰۰	بهمن ۱۳۴۹	۲-۵
۱۹	۱۰۲-۱۰۳	فروردین و اردیبهشت ۱۳۵۰	۳۷-۴۱

یادداشت استاد علی نصیریان

در مدتی که در خانه مانده بودم و گه گاه تلفنی با دوستان و همکارانم گپ و گفتگویی داشتم، یه روز به مؤدیان رنگ زدم گفتم:

داریوش، در اواسط دهه سی، کسی که گروه‌های جوان تئاتری را جمع و جور کرد و در سازمانی وابسته به هنرهای زیبای کشور متمرکز کرد، کلاس تئاتر راه انداخت، مسابقات نمایشنامه‌نویسی برگزار کرد، به اجرای تئاترهای صحنه‌ای - سوای سبک و سیاق لاله‌زار - با نگاهی تازه به ترجمه آثار دراماتیک خارجی و نمایشنامه‌های ایرانی به درستی کمک کرد، دکتر مهدی فروغ بود. از آن مهم‌تر نمایش‌های تلویزیونی راه انداخت و جامعه را با تئاتر جدید آشنا کرد و هنرمندان را به جامعه معرفی کرد.

او بود که اولین بار چهارچوب‌های نمایشنامه‌نویسی را مطرح و کتابی در این زمینه ترجمه و منتشر کرد و خدمات فرهنگی دیگر مثل نوشتن مقالات و مطالب درخور توجهی درباره تئاتر و موسیقی و به‌طور کلی فرهنگ این سرزمین...

ولی چرا در هیچ جا نامی از او نیست و هیچ سخنی از او به زبان نمی‌آید؟

به هر حال در زمینه فرهنگ و هنر این ملک به ویژه در زمینه تئاتر آدم‌هایی داشته‌ایم که با استعداد و فرهنگ و دانش خود جریان ساز بوده‌اند و دکتر فروغ یکی از آنهاست.

دکتر فروغ ابتدا با اداره هنرهای دراماتیک و بعد با دانشکده هنرهای دراماتیک به فرهنگ و هنر ایران خدمت کرده، شایسته است که از او یاد شود، از او تجلیل شود، گرچه چند سالی است که ما و دنیا را ترک کرده... ولی ما شاگردان و همکاران او باید از او و خدماتش یاد کنیم و برای نسل‌های بعدی توضیح دهیم.

دکتر فروغ در زمینه‌های هنری و فرهنگی مردی صاحب نظر و متبحر بود. او سوای تحصیل در رویال آکادمی انگلیس، در امریکا هم در زمینه بازیگری، کارگردانی و نمایشنامه‌نویسی دوره‌هایی را گذرانده بود. او استاد فن بیان، بازیگری، کارگردانی و نمایشنامه‌نویسی بود که اینها از ارکان اصلی کارهای نمایشی است.

دکتر فروغ در زمینه اخلاقی و رفتار هنرمندان بسیار مقید و سخت‌گیر بود که ما به پیروی از او این روش را حفظ کردیم و ادامه دادیم. وقتی آدم می‌بیند کسانی که خدمت کرده‌اند، زحمت کشیدند، جریان ساز بوده‌اند، در دیار غربت دق می‌کنند و درمی‌گذرند دچار افسردگی می‌شود. چرا نباید از او یاد بکنیم، مدت‌هاست این قضیه فکر و ذهن من را مشغول کرده.

چه کنیم؟ چه کاری از ما برمی‌آید؟

شبی را به یاد او راه بیندازیم، گفت و گوهایی را درباره کارهای فرهنگی و هنری او سامان بدیم، چاپ کنیم؛ کتاب‌ها، مقالات و ترجمه‌هایش را تجدید چاپ کنیم، به دور از حب و بغض‌های سیاسی! گفتم: تو که دانشجوی ممتاز او بوده‌ای، در این باب پیشقدم شو، هم برای چاپ کتاب و مقالاتش و هم برای برگزاری بزرگداشت و گفتگوی صاحب‌نظران درباره او.

داریوش مثل همیشه که سرش درد می‌کند برای اشاعه فرهنگ نمایش ایران، پذیرفت که این جریان را پیگیری کند... و این کتاب که به همت آقای رضا یکرنگیان فراهم آمده، از اولین گام‌های است که در معرفی دکتر مهدی فروغ برداشته شده، با امید به آینده‌ای بهتر و روشن‌تر.

علی نصیریان

نوروز ۹۹

یادداشت استاد داریوش مؤدیان

۱. پژوهشگرانِ هنرهای نمایشی

دهه سالِ یکهزار و سیصد و چهل را، دورانِ بالندگی و شکوفاییِ تئاترِ نوینِ ایران می‌دانند.

با وقوع کودتای بیست و هشتم مرداد ۱۳۳۲، راه بر تمامی کوشش‌های تئاتری در ایران که به‌ویژه در دو دهه پیش از آن صورت پذیرفته بود، بسته می‌شود. برخی از هنرمندان راستین تئاترِ راهی آن‌سوی مرزها می‌شوند، بعضی خانه‌نشینی و عزلت اختیار می‌کنند، تنی چند به زندان می‌افتند و بسیاری یکسره تئاتر و صحنه را رها کرده، حرفه دیگری را برمی‌گزینند. برخی از تئاترها به آتش کشیده می‌شوند و از آنها جز خاکسترِ حسرت برای قشرِ فرهیخته باقی نمی‌ماند و بعضی دیگر نیز در هیئتی نو و عوام‌پسندانه به تالارِ سینما و برگزاری جشن تبدیل می‌شوند. در این میان، مردم به‌ویژه عوام، خواستار نمایش و برپایی آن در ساده‌ترین و سرگرم‌کننده‌ترین شکل آن هستند؛ از همین روی، سنت‌های نمایشی عامه‌پسند و «آتراکسیون»، صحنه‌های تئاترِ تهران و برخی از مراکز استان را مسخر خویش می‌سازد.

طی نزدیک به سه سال رکود هنری و اجرایی گلوی تئاتر جوان و نوپای ایران را به سختی می‌فشارد.

و اما... تئاتر - این رویداد و نیاز زندگی اجتماعی - نمی‌توانست به مرگ خویش رضایت دهد. از میان خاکسترها، بار دیگر شعله‌های جوانی سر می‌کشد، جوانانی پرشور پای به عرصه فعالیت تئاتری در کانون‌های کوچک هنری می‌گذارند.

در مهرماه همان سال (۱۳۳۲)، هنرستان هنرپیشگی تهران، به ریاست دکتر مهدی نامدار، بار دیگر کار آموزشی خود را آغاز می‌کند و نسل نویی از دست‌اندرکاران تئاتر را پرورش می‌دهد که برخی از آنان تا کنون همچنان در تئاتر ایران پاییده و خود، آموزگار نسل‌های بعدی می‌شوند.

در نیمه دوم سال ۱۳۳۴، برپایی کلاس‌های آموزش بازیگری، کارگردانی و نمایشنامه‌نویسی زیر عنوان: «نمایش بر پایه اصول علمی» در دانشکده ادبیات دانشگاه تهران و زیر نظر اداره هنرهای زیبای وزارت فرهنگ و معارف، به سرپرستی پروفسور فرانک دیویدسون و جرج کوئین‌بی، بارقه‌ای از امید را در دل هنرمندان جوان تئاتر ایران برمی‌فروزد. در نیمه اول سال ۱۳۳۵، مجله نمایش به مدیریت حسن شیروانی و زیر نظر اداره هنرهای زیبا انتشار می‌یابد و گام نخستین در راه پژوهش‌های علمی نمایش در ایران برداشته می‌شود. در همین نشریه، خبر تأسیس بخشی مستقل برای امور نمایش در اداره هنرهای زیبا منتشر می‌شود که دست آخر، پس از نشست‌ها و گفت‌وگوهای گوناگون، در آذرماه ۱۳۳۶، «اداره هنرهای دراماتیک» (بعدها: هنرهای نمایشی) به ریاست دکتر مهدی فروغ، با هدف جذب هنرمندان مستعد تئاتر و تشکیل گروه‌های نمایشی و آموزش جوانان علاقه‌مند تأسیس می‌گردد.

همه این کوشش‌های فردی و جمعی در فضایی گاه ناهمگن و ناهم‌ساز اما با فداکاری جوانانی کوشا، پر شور و همدل و پایمردی خردمندانی مدبر، جریانی را به وجود آورد که شکوفایی تئاتر نوین ایران را در میانه سال‌های ۱۳۴۰، موجب شد، و بی‌شک یکی از این خردمندان مدیر و مدبر در پایه‌ریزی علمی و بالندگی عملی این جریان «مهدی فروغ» بود.

۲. مهدی فروغ

در بیست و سوم آبان‌ماه سال ۱۲۹۰ خورشیدی در شهر اصفهان در خانواده‌ای اهل هنر و ادب، به دنیا آمد و در ششم مهرماه سال ۱۳۸۷ در امریکا به درود حیات گفت.

از همان دوران کودکی استعداد خود را در موسیقی به‌ویژه آواز نشان می‌دهد و تا سیزده سالگی نزد دو تن از استادان آواز سنتی اصفهان: سید رحیم و سید حسین ساعت‌ساز ردیف‌های آوازهای سنتی ایرانی را تعلیم می‌بیند. در همین ایام بود که به تعزیه و نمایش ایران و سپس به تئاتر علاقه‌مند شد. نیمه دوم دوره دبیرستان را، فروغ، در شیراز گذراند، و هم در آنجا بود که فراگیری موسیقی را به‌طور جدی دنبال کرد و در کار تئاتر به تجربه‌هایی عملی دست زد. در دوره دبیرستان، به‌ویژه در شیراز، زبان انگلیسی را به خوبی فراگرفت. به سال ۱۳۱۱ به تهران آمد و در دانش‌سرای عالی به تحصیل رشته زبان انگلیسی پرداخت. در تهران و در دانش‌سرا، استعداد و قابلیت‌های خود را بروز داد و مورد توجه استادان فن تئاتر و هنر موسیقی قرار گرفت تا جایی که دکتر عیسی صدیق، ریاست دانش‌سرای عالی، وی را به سمت مدیر انجمن معتبر «موسیقی و نمایش»

این مرکز فرهنگی و آموزشی آن زمان برگزید؛ انجمنی که دانش‌جویان با استعدادی چون: مهدی برکشلی، روح‌الله خالقی، مهدی مفتاح و ... عضو آن بودند.

پس از فراغت از تحصیل، فروغ، سه سالی را به تدریس زبان انگلیسی و در کنار آن، به فعالیت‌های هنری می‌پردازد و به سال (۱۹۳۸) ۱۳۱۷ (کمی پیش از جنگ جهانی دوم) برای ادامه تحصیل به انگلستان می‌رود.

در لندن، وی، ابتدا موسیقی را دنبال می‌کند و به کلاس فن بیان می‌رود، اما میل او به تئاتر او را وامی‌دارد در آزمون بسیار مشکل «آکادمی سلطنتی هنرهای نمایشی لندن» شرکت کند؛ پذیرفته می‌شود و در سال ۱۹۳۹/۱۳۱۸ - به عنوان نخستین دانشجوی ایرانی و شاید از معدودترین دانشجویان خارجی - پا به این معتبرترین مرکز آموزش تئاتر در جهان می‌گذارد. به سال ۱۹۴۳/۱۳۲۲، با درجه ممتاز، از این آکادمی فارغ‌التحصیل می‌شود.

مهدی فروغ، به سال ۱۳۲۴، به ایران بازمی‌گردد. سال‌های پس از جنگ، سال‌های بیم و امید، نابسامانی‌های اجتماعی، کمبودهای مادی و خلأهای فرهنگی؛ اما وی همچنان امیدوارانه کار می‌کند، با یاران سابق خود آمد و شد دارد و در راه آموزش علمی موسیقی و تئاتر در برخی از نشریه‌های فرهنگی معدود آن زمان مقاله می‌نویسد. به استخدام وزارت فرهنگ و معارف در می‌آید و در هنرستان موسیقی کار تدریس «زیبایی‌شناسی و فرم در موسیقی» را پی می‌گیرد.

مهدی فروغ، در سال ۱۳۲۵، با فخرالزمان دولت‌آبادی (از منسوبان یحیی دولت‌آبادی اصفهانی) ازدواج می‌کند. خانم دولت‌آبادی که خود

دانش آموخته موسیقی از بلژیک است، در کنار همسرش در هنرستان موسیقی به تدریس می‌پردازد.

سال ۱۳۲۹، مهدی فروغ به همراه خانواده‌اش راهی امریکا می‌شود و در دانشگاه معتبر کلمبیا به تحصیل ادبیات نمایشی و نمایشنامه‌نویسی می‌پردازد و در سال ۱۳۳۴/۱۹۵۵ موفق به اخذ درجهٔ دکتری در این رشته می‌گردد.

۳. خدمات دکتر فروغ در تئاتر

در سال ۱۳۳۵، دکتر مهدی فروغ، به ایران بازمی‌گردد و کار خویش را در وزارت فرهنگ و معارف و این بار در ادارهٔ هنرهای زیبا (به ریاستِ مهرداد پهلبد) پی می‌گیرد. ادارهٔ هنرهای زیبا (که بعدها با گسترش دایرهٔ عملکردی خود به وزارت فرهنگ و هنر تبدیل شد.) تا آن زمان بجز تئاتر، تمامی رشته‌ها و فنون هنری و صنایع دستی را دربرمی‌گرفت و عهده‌دار حفظ و اشاعه و حتی آموزش آنها در سطح آموزش‌های دبیرستانی (هنرستانی) بود. مهدی فروغ که پیشتر به‌عنوان کارشناس و مدرس موسیقی در آن اداره به کار گمارده شده بود، در پایان همان سال (۱۳۳۵) طرحی را به ریاست ادارهٔ مطبوعات ارائه داد مبنی بر گشایش بخشی مستقل برای هنرهای نمایشی. فروغ، جمعی از صاحب‌نظران و استادان بنام دانشگاه که به‌ویژه با تئاتر آشنایی داشتند را فراخواند تا طی جلسه‌هایی متعدد به بررسی ساختار و برنامه‌های عملی و نظری این ادارهٔ نوپا بپردازند. از شهریورماه بعضی از هنرمندان شناخته‌شدهٔ آن زمان نیز جذب شده و به استخدام درآمدند تا عاقبت در آذرماه ۱۳۳۶، ادارهٔ هنرهای

دراماتیک، در ساختمانی مستقل و به ریاست دکتر مهدی فروغ رسماً کار خود را آغاز کرد.

به غیر از جذب استعداد های جوان و تشکیل گروه های تئاتری پیوسته و وابسته — که پیش از افتتاح به آن مبادرت شده بود — دکتر مهدی فروغ واحدی از آن اداره را به امر آموزش تئاتر در قالب «هنرستان آزاد هنرهای دراماتیک» اختصاص داد که در آذرماه سال ۱۳۳۸، رسماً کار خود را آغاز کرد. کلاس های — عملی و نظری — این هنرستان در رشته های: نمایشنامه نویسی، بازیگری و کارگردانی و صحنه آرایی، همیشه بعد از ظهر برگزار می شد تا علاقه مندان حرفه ای بیشتری بتوانند در آن شرکت کنند برنامه های آموزشی این هنرستان طی سال های بعدی گسترش و تکوین یافت تا جایی که در سال ۱۳۴۲ به افتتاح «دانشکده هنرهای دراماتیک» (نخستین دانشکده هنرهای نمایشی)، باز هم به همت و مدیریت دکتر فروغ، انجامید.

از تدابیر دیگر دکتر فروغ، برای افتتاح اداره هنرهای دراماتیک — در ضمن شناسایی نمایشنامه نویسانی جوان و گمنام — برگزاری نخستین دوره مسابقه نمایشنامه نویسی بود که فراخوان آن در شهریورماه همان سال (۱۳۳۶) داده شده و در آخر آذرماه و پس از افتتاح آن اداره، طی مراسمی از میان نه نمایشنامه برگزیده این مسابقه، بلبل سرگشته (نوشته بازیگر و نمایشنامه نویس جوان — بیست و سه ساله — علی نصیریان) جایزه اول را به خود اختصاص داد. این مسابقه سرآغاز دوره نوینی در درام نویسی ایران گشت.

از دیگر اقدام های شایان ذکر دکتر فروغ در آن اداره، انتشار نشریه پانزده روز تئاتر بود که طی هفت سال (از فروردین ۱۳۳۷ تا پایان سال

(۱۳۴۳)، هر پانزده روز یکبار به نشر مقاله‌های کوتاه دربارهٔ نمایشنامه‌نویسی، تاریخ تئاتر، بازیگری، کارگردانی و دیگر مبانی هنر نمایش می‌پرداخت. زنده‌یاد دکتر حسینعلی طباطبایی (دندانپزشک) را که مدیریت داخلی این نشریه را بر عهده داشت، باید یکی از نخستین پژوهشگران حقیقی تئاتر ایران دانست. وی که تحصیل کردهٔ فرانسه بود و شیفتهٔ هنر تئاتر، بیش از همه در کار نگارش، آماده‌سازی و حتی چاپ این نشریه سهیم بود. در میان دیگر نویسندگان و پژوهشگران این نشریه، نام بهرام بیضایی بیشتر به چشم می‌خورد و آشناست. بخش دیگری از صفحه‌های این نشریه مختصر اما مفید، به انعکاس رویدادهای تئاتری در ایران و فعالیت‌های گروه‌های پیوسته و وابستهٔ ادارهٔ هنرهای دراماتیک اختصاص داشت. انتشار این نشریه در کنار دیگر کوشش‌های هنرمندان تئاتر کشور در آن سال‌ها، گام مؤثری در زمینهٔ رشد و شکوفایی مجدد هنر نمایش در ایران بود.

دکتر مهدی فروغ، که برای اعتلای تئاتر و گسترش آن از هیچ کوششی فروگذار نمی‌کرد، در کنار تشکیل گروه‌های نمایشی، تولید نمایش و اجراهای صحنه‌ای در تهران، اعزام گروه‌ها - برای اجراهایی محدود - به شهرستان‌ها و ... و حتی تشکیل انجمن دوستداران تئاتر (متشکل از استادان دانشگاه و فرهیختگان و حتی سرمایه‌داران علاقه‌مند به فرهنگ و هنر)، به فکر اجرای تئاتر به صورت برنامه‌های منظم هفتگی در تلویزیون افتاد. فراموش نکنیم که در آن ایام تازه یک سالی بود که تلویزیون در تهران راه‌اندازی شده بود و باز از یاد ببریم که آن سال‌ها اوج دوران شکوفایی تئاتر تلویزیونی در اروپا و امریکا بود.

در پایان سال ۱۳۳۸، میان دکتر فروغ به نمایندگی از سوی اداره هنرهای دراماتیک و تلویزیون ایران قراردادی مبنی بر تولید و پخش برنامه‌های تئاتری منعقد شد که تمامی کارهای تولید (از انتخاب نمایشنامه، ترجمه یا تصنیف، طراحی، تدارک، تمرین، ساخت دکور و...) در اداره هنرهای دراماتیک به همت هنرمندان آنجا انجام شود و سپس اجرا (یا بهتر بگوییم، پخش مستقیم و زنده) در چهارشنبه شب‌های هر هفته در استودیوی شماره ۲، کانال سه سابق (شبکه دو فعلی) صورت پذیرد. در ابتدای سال ۱۳۳۹، کار پخش تئاترهای تلویزیونی در ایران آغاز شد. در چهارشنبه شب دهم فروردین، نمایش مارگریت نوشته آرمان سالاکروو (فرانسوی)، ترجمه شاهین سرکیسیان، نخستین تئاتری بود که برحسب این قرارداد به اجرا درآمد؛ کارگردان این نمایش علی نصیریان بود و به غیر از خود وی، فخری خوروش، دیگر بازیگر اصلی آن بود. کار تنظیم تلویزیونی یا کارگردانی فنی (و به اصطلاح آن زمان: دکوپاژ) این نمایش را عباس جوانمرد (که خود بازیگر و کارگردان صاحب‌نام و سرپرست یکی از گروه‌های پنج‌گانه اداره هنرهای دراماتیک بود) بر عهده داشت. از این به بعد و طی هفت سال نزدیک به سیصد نمایش از تلویزیون ایران پخش شد که برخی از آنها به سبب استقبال و تقاضای مردم، کارشان به اجرای مجدد کشیده شد.

دوره نخست تئاتر تلویزیونی در ایران (از ۱۳۳۹ تا ۱۳۴۴، مجموعه برنامه‌های هفتگی «اداره هنرهای دراماتیک نمایش می‌دهد») — در آن سال‌های رکود تئاتر صحنه‌ای، از این نظر اهمیت دارد که: زمینه‌ای را فراهم آورد تا مردم بهتر و بیشتر با تئاتر آشنا شوند؛ درواقع در کشور ما،

تئاتر تلویزیونی همیشه به عنوان «مکتب تماشاگر» به کار گرفته شده است. در دوران نوسازی تئاتر نوین ایران (۱۳۳۶-۱۳۴۶)، نمایش‌های مستمر اداره هنرهای دراماتیک در تلویزیون سبب شد قشری از بینندگان آشنا با فرهنگ نمایش پرورش بیابند که سال‌های پس از آن، تماشاگران فرهیخته تئاترهای صحنه‌ای باشند: گروهی از مردم که در دهه‌های بیست و سی تماشاگر تئاتر بودند و به سبب برنامه‌های نمایشی عامه‌پسند اصطلاحاً لاله‌زاری از تئاتر رویگردان شدند، بار دیگر برای رفتن به تئاتر رغبت نشان دادند. هنرمندان مهجور دیروز جذب کار شدند و هنرمندان جوان تئاتر عرصه جدیدی برای هنرنمایی و کسب مهارت‌های گوناگون، از نمایشنامه‌نویسی گرفته تا بازیگری و کارگردانی و حتی صحنه و صحنه‌آرایی، یافتند. به مدد این اجراها، پشتوانه مالی مناسبی نیز برای هنرمندان تئاتر فراهم آمد.

مهدی فروغ را باید یکی از پژوهشگران شاهنامه نیز برشمريم، مقاله‌های پژوهشی او در این باره و کوشش‌های او در این زمینه شایان توجه است. وی در سال ۱۳۵۰، توانست نظر وزارت فرهنگ و هنر را برای تأسیس بنیاد مستقلی برای پژوهش و چاپ و نشر شاهنامه جلت کند: «بنیاد شاهنامه» در سال ۱۳۵۰ تأسیس شد، شورایی متشکل از مهدی فروغ، حسین نصر، عباس زریاب خویی، یحیی مهدوی و محمدامین ریاحی، هیئت علمی آن بودند و به پیشنهاد دکتر فروغ، دکتر مجتبی مینوی به ریاست این بنیاد برگزیده شد. این بنیاد در زمینه پژوهش‌های شاهنامه آثار باارزشی را به چاپ رساند و به نشر درآورد.

۴. آثار نوشتاری مهدی فروغ

الف: ترجمه‌ها، (نمایشنامه)

۱. پدر، اگوست استریندبرگ، نشر ابن سینا، ۱۳۳۶
۲. باغ وحش شیشه‌ای، تنسی ویلیامز، نشر معرفت، ۱۳۳۶
۳. خانه عروسک و اشباح، هنریک ایبسن، بنگاه ترجمه و نشر کتاب، ۱۳۳۹

ترجمه‌ها، (در زمینه موسیقی و تئاتر)

۱. فن نمایش‌نامه‌نویسی، لاجوس اگری، انتشارات زوار، ۱۳۳۶
۲. چگونه از موسیقی لذت ببریم، آرون کوپلند، انتشارات زوار، ۱۳۳۷
۳. مردان موسیقی، والاس براکوی و هربرت واینسک، زوار، ۱۳۵۱
۴. هنرپیشگی و کارگردانی غیرحرفه‌ای، د.ج. دزموند، (به صورت مجموعه ۵ مقاله) در نشریه هفت هنر، سال ۵۲-۱۳۵۱، که در سال‌های ۱۳۵۶ و ۱۳۶۹، به صورت کتاب و توسط انتشارات نمایش چاپ شد.

ب: نگارش

۱. قربانی دادن ابراهیم در تعزیه ایرانی (به انگلیسی)، سازمان جشن هنر شیراز، ۱۳۵۱
۲. شاهنامه و ادبیات دراماتیک، اداره کل نگارش وزارت فرهنگ و هنر، ۱۳۵۴

ج: مقاله‌ها

(مهدی فروغ بیش از نود مقاله آموزشی-پژوهشی دربارهٔ تئاتر و موسیقی، در نشریه‌های فرهنگی ازجمله: موسیقی، نمایش، هفت هنر، هنر و مردم و... به چاپ رساند که معروف‌ترین آنها عبارتند از):

۱. بیان و آواز (۸ مقاله)، مجلهٔ موسیقی، سال ۱۳۳۹-۱۳۴۰
۲. موسیقی دانان ایران بعد از اسلام (۱۷ مقاله)، هنر و مردم، ۴۳-۱۳۴۲
۳. نمایش در قرون وسطی در کشورهای اروپا و مقایسهٔ آن با نمایش‌های مذهبی در ایران، (۶ مقاله)، هنر و مردم، سال ۱۳۴۶
۴. ایران و درام‌نویسان بزرگ جهان (۲۲ مقاله)، هنر و مردم، از سال ۱۳۴۷ تا سال ۱۳۵۰.

و...

۵. کتاب حاضر

گردآوری مجموعه مقاله‌هایی است که دکتر مهدی فروغ طی سه سال در ماهنامهٔ «هنر و مردم» به چاپ رسانده.

در این مجموعه پژوهشی، دکتر فروغ می‌کوشد با دقت و حتی وسواس فراوان تمامی آثار نمایشی اروپا، از دوران کهن تا سدهٔ بیستم را مرور کند. هر جا که نام ایران و ایرانی را می‌بیند آن را برشمرد و به ریشه‌های تاریخی و موقعیت نمایشی زمینه‌ای آن اشاره کند، و حتی دلایل انتخاب نام شخصیت و رویداد و موقعیت را مورد بررسی قرار دهد.

فروغ، از سوی دیگر می‌کوشد به غیر از معرفی کامل صاحب اثر و زمینه‌های تاریخی و اجتماعی او، با تجزیه و تحلیل درست و دقیق اثر، اصول و مبانی هنرِ درام‌نویسی و سیر تطوری و تکوینی آن در اروپا را به خوبی نشان دهد، به محاسن و معایب دراماتیک اثر نیز از دیدگاه اصول نمایشنامه‌نویسی اشاره کند و دست آخر، از همین طریق، اصول و قواعد نگارش درام را بیاموزاند. دقت در جمع‌آوری، نکته‌سنجی و رعایت اصول کار پژوهش و نتیجه‌گیری کاربری این مجموعه مقاله‌ها درخور توجه و اعتناست.

... و سخن آخر، باشد این قدم نخست که به همت آقای رضا یکرنگیان و انتشارات خجسته برداشته شده، سرآغاز حرکتی باشد برای شناخت خدمتگزاران راستین این مرز و بوم، کسانی چون «مهدی فروغ» که در محاق فراموشی باقی مانده‌اند.

داریوش مؤدیان

فروردین - ۱۳۹۹